

The Teachers' Opinions about Values Education and Values in the 2005 with 2017 Teaching Programme of Social Studies Lesson *

Yusuf Yıldırım¹ and Hüseyin Çalışkan²

¹ MEB, Sakarya/Türkiye

² Sakarya University, Faculty of Education, Department of Turkish and Social Sciences Education, Sakarya/Türkiye

ABSTRACT

The research was conducted to examine the opinions of social studies teacher on values education and values in the 2005 and 2017 social studies curriculum. Participants of the survey were interviewed face-to-face with 15 of them, and 30 were contacted via internet. With these two methods, a total of 45 social studies teachers were reached. In this way, the data obtained from the first group have been tried to be supported by the data obtained from the second group. Semi-structured interview form and written form consisting of fifteen questions with probes were used in the research. The written data, whether face-to-face or not, were analyzed using a descriptive analysis approach. According to the results of the survey, it was determined that all of the social studies teachers had knowledge about the 2005 social studies program, while only a few of them got the opportunity to examine the 2017 program, the vast majority studied the values in the program, and some followed the academic studies in the field of value education. It is also seen that the majority of the teachers have not received a qualified education in the undergraduate period or after they became teachers. In addition, the teachers who participated in the study stated that value education was necessary and emphasized the importance. They talked about the necessity of value education, which is done seriously, not just values education consisting of transactions on paper. It has been determined that studies such as short film screening, story reading and narration, case studies have been conducted. It is also a finding that there is no value education for the activities, and that social studies is a value lesson.

ARTICLE INFO

Article History:

Received: 04.01.2018

Received in revised form: 11.01.2018

Accepted: 05.02.2018

Available online: 12.02.2018

Article Type: Standard Paper

Keywords: Program, Values Education, Social Studies

© 2018 JMSE. All rights reserved

1. Extended Summary

1.1. Introduction

The purpose of this research is to determine the opinions of social studies teachers regarding the values and values education in the programs of 2005 with 2017 and to reveal their opinions about values education. The research was carried out in the context of qualitative research. Phenomenology, one of the qualitative research models, was used in the research. Individual interviews were held with the participating teachers throughout the research process. In addition, the interview form was written and sent to the social studies teachers over the internet and they were asked to answer. In this way, teachers' in-depth knowledge about the education of values was acquired and this was tried to be reflected in the results of the research.

*Bu çalışmanın bir kısmı 04.05.2017 Tarihinde Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitim Sempozyumunda (USBES6) sözlü bildiri olarak sunulmuştur

¹ Corresponding author's address: Sakarya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, Sakarya/Türkiye
Telephone: +90 264 295 69 25
e-mail: hcaliskan@sakarya.edu.tr

1.2. Method

In the two-stage study, the sample was determined in the context of purposeful sampling methods used for qualitative studies. Maximum diversity sampling method is used in the study. In the first phase of the study, 15 social studies teachers participated in work as a volunteer. In the second phase, 30 social studies teachers who are working in various regions of Turkey participated in work.

1.3. Results and Discussions

When the situation of teachers' values education is examined, most of the teachers who participated in the research do not follow academic studies on values education. Only a few of the teachers who participated in the study were trained in courses, seminars and in-service training. This indicates that teachers do not have enough knowledge about teaching values.

It has been stated by teachers that value education is necessary for educating young people, teaching values, protecting values, ensuring social order, continuing the existence and continuity of society, reflecting social life values, ensuring social unity and developing new values.

While some of the teachers participating in the survey expressed their satisfaction with the education of values in the 2005 program, most of them stated that it was not enough* because of the lack of practical values training, the lack of academic achievement, the neglect of values education, the lack of correct values in the program, the inadequacy of teachers' values education, the reluctance of teachers to values education and the 2005 program being insufficient in values education due to the crowded classes.

17 of the teachers participating in the study have examined the social studies course of 2017. Some of the teachers who examined the program stated that the values in the program were sufficient, but the majority said that the values in the program were inadequate.

It is observed that only three of the values education methods stated in the 2005 social studies curriculum of the MoNE (MEB) were used by the teachers who participated in the research, and among them, the suggestion method was used predominantly. The majority of teachers are content only to mention the values during the course. Values are not a separate achievement for education, not a goal.

Most teachers teach the values within the reward-punishment relation according to the data of behavioral psychology and advice. Such as giving advice, giving counseling, preaching, telling stories, reading sample texts, drawing attention to sample behaviors, giving examples from personalities and making presentations with slides. Only a few of the teachers involved in the research use processes such as drama, theater, animation, making events, touching events, making in-school activities, watching value-added videos and doing out-of-school activities.

The answers given by teachers to the question of what kind of values education program should be are compiled on four main themes: teachers, values, educational process, values and duration. Values in teaching part should have a binding force for the teachers of education and more importance should be attached to the teaching of the values teachers. Values are in the part of the education process; making useful value education, subjecting value education to measure evaluation, using current events, cooperating with family, making students questionable, being suitable for today's conditions and associating values with life are among the findings. Teachers want to have a value education that they can do "by living by doing". Some of them emphasized the necessity of creating independent (elective / compulsory) education courses, giving sufficient time and increasing the number of hours. Teachers believe that the position of social studies education in value education is important. Social science teachers view the social studies lesson as directly or indirectly teaching of value education.

2005 ile 2017 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarındaki Değerlere ve Değerler Eğitime İlişkin Öğretmen Görüşleri

Yusuf Yıldırım¹ ve Hüseyin Çalışkan²

¹ MEB, Sakarya/Türkiye

² Sakarya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Sakarya/Türkiye

ÖZ	MAKALE BİLGİ
Araştırma, 2005 ile 2017 sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerler ve değerler eğitime ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerini incelemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın katılımcılarını 15'i ile yüz yüze, 30'u ile internet üzerinden görüşülen toplam 45 sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmada üç betimsel olmak üzere sondalarla birlikte on beş sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu ve yazılı form kullanılmıştır. Gerek yüz yüze gerekse yazılı olarak toplanan veriler betimsel analiz yaklaşımı kullanılarak çözümlenmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre sosyal bilgiler öğretmenlerinin program hakkında bilgi sahibi olduğu, büyük çoğunluğunun programda yer alan değerleri incelediği, bir kısmının değerler eğitimi alanında yapılan akademik çalışmaları takip ettikleri tespit edilmiştir. Ayrıca çalışmaya katılan öğretmenler değerler eğitiminin gerekli olduğunu belirtmiş ve önemine vurgu yapmışlardır. Sadece kâğıt üzerinde yapılan işlemlerden ibaret bir değerler eğitimi değil, ciddi bir şekilde yapılan değerler eğitiminin gerekliliğinden bahsetmişlerdir. Çalışmada kısa film izletme, hikâye okuma ve anlatma, örnek olay gibi çalışmaların yapıldığı belirlenmiştir. Etkinliklerin yer aldığı bir değerler eğitiminin yapılmadığı ancak sosyal bilgiler dersinin bir değerler eğitim dersi olarak görüldüğü de bulgular arasındadır.	Makale Tarihiçesi: Alındı: 04.01.2018 Düzeltilmiş hali alındı: 11.01.2018 Kabul edildi: 05.02.2018 Çevrimiçi yayımlandı: 12.02.2018 Makale Türü: Standart Makale Anahtar Kelimeler: Değer, Değerler Eğitimi, Sosyal Bilgiler Programı, Sosyal Bilgiler

© 2018 JMSE. Tüm hakları saklıdır

1. Giriş

20. yüzyıldan itibaren başta toplumsal hayat olmak üzere birçok alanda değişimler meydana gelmiştir. Bu durum yurt içinde ve yurt dışında birçok araştırmacıyı değerler üzerine çalışmalar (Kluckhohn, 1951; Becker ve Boskoff, 1957; Allport, Vernon ve Lindzey, 1960; Blau, 1960; Rokeach, 1973; Tezcan, 1974; Merton, 1979; Schwartz ve Bilsky, 1987; Gökçe, 1994; Schwartz, 1994; Parsons, 1996; Inglehart, 1997; Luhmann, 1997; Güngör, 1998; Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000; Özensel, 2003; Fichter, 2006; Uysal, 2007; Smelser, 2011; Boudon, 2013) yapmaya yönlendirmiştir. Yapılan araştırmalar başlangıçta değerlerin mahiyeti, işlevi, özellikleri ve sınıflandırması üzerineyken son zamanlarda ise değerler eğitimi konusunda yoğunlaştığı görülmektedir.

Değerler, insanların istenen davranış biçimlerini, arzu edilen uç noktalar hakkında sahip oldukları inançları içeren soyut yapılardır (Feather, 1995: 1135). İnanılan, arzu edilen ve davranışlar için bir ölçüt olarak kullanılan olgulardır (Öztürk Samur, 2011: 11). Davranışa genel rehberlik eden ilke ve temel inançlar, belirli eylemlerin iyi veya arzulanan olduğu standartlardır (Halstead ve Taylor, 2000: 169). Bir insanın hayatının ve düşüncesinin temel bir parçası gibidir. Değerler sorgulanmadığı veya itiraz edilmediği sürece bireyler onları kabullenmeye eğilimlidir (Guth ve Tagiuri, 1965).

Değerler davranışlarımızı belirler ve onlara yön verir. Neyi tercih edeceğimiz ve neyi tercih etmeyeceğimiz noktasında bizi yönlendirir. Değer, bir toplumun olgu ya da toplumsal durumlarının tercihi ya da reddedilişi hususunda etkili bir araç olmaktadır (Özgökbel Bilis, 2011: 12). Değerler ister içsel kaynaklı olsun isterse dışsal kaynaklı, bir birey ya da grup için tipik arzu edilenin anlayışıdır. Bu anlayış, ulaşılabilir eylem türlerinin, araçlarının ve hedeflerinin seçimini etkilemektedir (Kluckhohn, 1951: 58). Hayatımızda bizim için önemli olanı ifade eder (Bardi ve Schwartz, 2003: 1208).

Çağımızda yaşanan değişme ve gelişmelere paralel olarak bazı toplumsal problemler görülmeye başlanmıştır. Özellikle göçler, boşanmalar, eğitim kurumlarının artan nüfusa yetmemesi, giderek artan suç olayları, insanlar arasında baş gösteren ve gittikçe yaygınlaşan şiddet vakaları, gençlerin kutsal ve geleneksel değerlerden giderek uzaklaşması gibi sorunlar, toplumda birçok sosyal problemin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Yıldırım, 2014: 2). Bu sosyal problemlerin başında değer yozlaşması gelmektedir. Çözüm olarak da ya değer içerikli bir eğitim (vatandaşlık eğitimi, ahlak eğitimi, karakter eğitimi vb.) veya doğrudan değer eğitimi gelmektedir.

Değer eğitimi, bir nevi kişinin kimlik kazanma ve sosyalleşme süreci olarak düşünülebilir (Kupchenko ve Parsons, 1987: 4). Çocukların, değerler öğreneceği eğitim uygulamalarına atıfta bulunmaktadır (Sigurdardottir ve Einarsdottir, 2016: 163). Müfredatta yer alan değerlerin kasıtlı ve sistematik bir şekilde öğrencilere verilmeye çalışıldığı eğitim sürecidir. Bu durum eğitimin temel bir işlevidir. Çünkü eğitim, belli bir toplumun idealine yönelik değerler sistemini bireylere kazandırmada önemli rol oynamaktadır (Kurtde de Fidan, 2009: 2). Değerler eğitimi, eğitim sisteminin hedefleri arasına da girmiştir. Buna göre eğitimin hedeflerinden biri toplum tarafından kabul edilen değerleri davranış haline getiren bireyler yetiştirmektir (Yılmaz ve Yılmaz, 2017: 738). Değerler eğitimi sürecinde karşımıza okul, aile ve toplum olmak üzere süreci etkileyen üç ana unsur çıkmaktadır. Etkili bir değerler eğitimi için okul, aile ve toplumsal kurumlar işbirliği içinde olmalıdır (Yıldırım ve Akpınar 2016: 23).

Okul değerler eğitimini ya müfredata uygun programlar, etkinlikler ve değer içerikli dersler aracılığıyla gerçekleştirilir ya da örtük bir şekilde değerlerin gelişmesine katkıda bulunur. Müfredata uygun olarak değerlerin açıkça ifade edildiği, etkinliklerin ve programların hazırlandığı derslerin başında sosyal bilgiler gelmektedir. Sosyal Bilgiler dersi bir değer eğitimi dersidir (Gömlüksiz ve Cüro, 2011: 102). Sosyal bilgiler dersi hem vatandaş yetiştirmeyi hem de toplumsal değerlerin yeni nesillere aktarılmasını sağlamaktadır. Değerler farklı sosyal bilimlerin konusudur. Farklı sosyal bilimlerin sosyal bilgiler dersi ile alakası nispetinde farklı değerler de sosyal bilgilerin konuları arasındadır. Örneğin hukuk sosyal bilgiler içerisinde yer alan bir sosyal bilimdir. Hukuk alanına giren özgürlük, adalet, bağımsızlık, haklara saygı olma gibi değerler, aynı zamanda sosyal bilgiler eğitiminin sahip olduğu değerler arasındadır. Yalnız sosyal bilgiler, sosyal bilimler gibi değerlerin mahiyeti, işlevi ve özelliklerinden daha çok değerleri eğitime yönelmelidir.

Ulusal ve uluslararası alanda öğretmenlerin sahip olduğu değerler ve değerler eğitime yönelik öğretmen görüşlerini beyan eden pek çok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalar; değerler eğitimi sürecine yönelik olarak branş öğretmenlerinin değer öğretimi yaparken kullandıkları etkinlikler (Akbaş, 2009), ilköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler programında belirlenen değerlerin kazanım düzeyleri ve bu süreçte yaşanan soruların değerlendirilmesi (Baydar, 2009), ilköğretim öğretmenlerinin değerler eğitime yönelik görüşleri (Şahinkaya, ve Kelleci, 2012), okul ortamında değerler eğitimi konusunda öğretmen ve öğrenci görüşleri (Çengelci, Hancı ve Karaduman, 2013), ilköğretim programlarının, örtük programın ve aile, medya, sosyal çevre gibi okul dışı etmenlerin değerleri kazandırma bakımından etkililiğinin değerlendirilmesi (Kuş, 2009), ilköğretim sosyal bilgiler programında yer alan değerler ve değer eğitimi uygulamaları konusunda öğretmen görüşleri (Balci ve Yanpar Yelken, 2013), öğretmen ve öğrencilerin günlük etkileşimlerinde değerler eğitiminin yerini belirlenmesi (Thornberg, 2008) çalışmaları alan yazında yer alan çalışmalar arasındadır.

Alan yazındaki çalışmalar incelendiği zaman doğrudan sosyal bilgiler öğretmenlerinin 2005 ile 2017 programında var olan değerler ve değerler eğitimi konusunda görüşlerini değerlendiren bir çalışmanın noksanlığı görülmektedir. Ayrıca sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerler eğitimi çalışmalarını yapabilmeleri için yeterliliklerini belirleyen, derslerde değerler eğitime yönelik yaptıkları uygulamaları ortaya çıkararak, bu uygulamalar esnasında karşılaştıkları güçlükleri ve nasıl bir değerler eğitimi olması gerektiği konusunda önerilerini dikkate alan bir çalışmanın eksikliği fark edilmiştir. Bu çalışma ile sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerler eğitiminin önemine olan inancı, 2005 ile 2017 programlarında yer alan değerler ve değerler eğitime yönelik bilgisi, değerler eğitimi hususunda yeterliliği, değerler eğitime yönelik yaptığı uygulamalar, bu uygulamalar sürecinde karşılaştığı sorunlar ile bu sorunlara karşı ürettikleri çözümler ortaya çıkartılacaktır. Üstelik müfredatın

uygulayıcısı ve müfredatı hayat veren pozisyonunda olan öğretmenlerin nasıl bir değerler eğitimi yapılırsa daha faydalı olabileceği konusundaki önerilerini belirlemektir. Bu doğrultuda araştırmanın amacı, sosyal bilgiler öğretmenlerinin 2005 ve 2017 programlarında yer alan değerler ve değerler eğitimi ile ilgili görüşlerini tespit etmek değerler ve değer eğitimi konusunda mevcut görüşlerini ortaya çıkarmaktır. Bu amaç çerçevesinde aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin;

- 1.Değerler eğitiminin gerekliliğine olan inançları nasıldır?
- 2.Değerler eğitimi hususunda yeterlilikleri nasıldır?
- 3.Değerler eğitimi konusunda akademik çalışmaları takip etme düzeyleri nasıldır?
- 4.2005 ile 2017 ilköğretim sosyal bilgiler programı ve programda yer alan değerler hakkındaki görüşleri nasıldır?
- 5.Değer eğitimi ile ilgili uygulamalar hakkındaki görüşleri nelerdir?
- 6.Değer eğitiminde karşılaştıkları sorunlar nelerdir?
- 7.Değer eğitiminde karşılaşılan sorunları gidermek için çözüm önerileri nelerdir?
- 8.Faydalı olması için nasıl bir değerler eğitimi yapılması gerektiği hususundaki görüşleri nelerdir?

2. Yöntem

2.1.Araştırmanın Modeli

Araştırma nitel araştırma bağlamında gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma, bireylerin perspektiflerinden toplumsal gerçeği, bireylerin hayatına katılım yoluyla anlamak ile ilgilidir (Firestone, 1987: 5). Nitel çalışmalarda bulguları evrene genelleme amacı yoktur (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 130). Araştırmada nitel araştırma modellerinden biri olan olgu bilim (fenomoloji) kullanılmıştır. Olgubilim araştırmaları, farkında olunan ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olunmayan olgulara odaklanılması olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 78). Bu doğrultuda araştırma sürecinde üzerine odaklanılan olgu 2005 ile 2017 sosyal bilgiler dersi programı ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerler eğitimi uygulamaları olarak belirlenmiştir. Araştırma süreci boyunca katılımcı öğretmenlerle birebir görüşmeler yapılmıştır. Ayrıca görüşme maddeleri yazılı hale getirilerek internet üzerinden sosyal bilgiler öğretmenlerine gönderilmiş ve cevaplamaları istenmiştir. Bu sayede öğretmenlerden değerler eğitimi hakkında derinlemesine bilgiler edinilmiş ve bu durum araştırmanın sonuçlarına yansıtılmaya çalışılmıştır.

2.2.Katılımcılar

İki aşamalı olarak gerçekleştirilen araştırmada örneklem, nitel çalışmalar için kullanılan amaçlı örnekleme yöntemleri bağlamında belirlenmiştir. Yüz yüze görüşme yapılan öğretmenlerde maksimum çeşitlilik örnekleme yönteminden, internet üzerinden yapılan görüşmelerle ise kolay ulaşılabilir durum örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemi, görece olarak küçük bir örneklem oluşturmak ve bu örnekleme çalışılan probleme taraf olabilecek bireylerin çeşitliliğini maksimum derecede yansıtmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 136). Kolay ulaşılabilir durum örnekleme yöntemi de nitel araştırmalarda yaygın olarak kullanılmaktadır. Çünkü bu yöntemde araştırmacı, yakın olan ve erişilmesi kolay olan bir durumu seçer. Bu örnekleme yöntemi araştırmaya hız kazandırmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 141). Çalışma için İnegöl'de görev yapan sosyal bilgiler öğretmenleri ile görüşülmüş, 15 sosyal bilgiler öğretmeni gönüllü olarak çalışmada yer almıştır. İkinci aşamada internet üzerinden ulaşılabilen Türkiye'nin farklı bölgelerinde görev yapan öğretmenler içerisinde dönüt veren 30 öğretmen oluşturulmuştur. Araştırmada yer alan öğretmenlerin özellikleri Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Özellikleri

		f	%
Cinsiyet	Kadın	17	62.2
	Erkek	28	37.8
Mesleki Kıdem	5'den Az	15	33.3
	6-10 Arası	12	26.7
	11-15 Arası	7	15.6
	16-20 Arası	7	15.6
	21-25 Arası	3	6.7
	25'den Fazla	1	2.2
Mezun Olunan Bölüm	Sosyal Bilgiler	30	66.7
	Tarih	9	20.0
	Coğrafya	4	8.9
	Diğer (Sınıf Öğretmenliği)	2	4.4

Tablo 1’de incelendiğinde çalışmaya katılan öğretmenlerin 17’si kadın, 28’i erkek olmak üzere toplam 45 öğretmendir. 15’i 5 yıldan daha az, 12’si 6-10 yıl arasında, 7’si 11-15 arasında, 7’si 16-20 arasında, 4’ü ise 20 yıldan fazla süredir görev yapmaktadır. Yine çalışmaya katılan öğretmenlerden 30’u Sosyal Bilgiler Eğitimi, 9’u Tarih Bölümü, 4’ü Coğrafya Bölümü, 2’si ise Sınıf Eğitimi alanlarından mezundur.

2.3.İşlem Basamakları

Araştırma iki aşamada gerçekleştirilmiştir. İlk aşamada araştırmaya Bursa ili İnegöl ilçesinde bulunan on beş sosyal bilgiler öğretmeni dahil edilmiştir. Bu öğretmenlere araştırmanın gönüllülük esasına dayalı olarak gerçekleştirileceği ve amacı anlatıldıktan sonra öğretmenlerle uygun bir vakitlerinde randevulaşmıştır. Randevu saati geldiğinde öğretmenlerle görüşme gerçekleştirilmiş, ortalama 20-30 dakika arasında görüşmeler yapılmıştır. Veriler araştırmacılar tarafından transcript edilmiş, bir alan uzmanı tarafından da kontrol edilmiştir. Bu şekilde veri kaybı ve hata oranı en aza indirilmeye, çalışmanın geçerliliği ve inandırıcılığı artırılmaya çalışılmıştır. İkinci aşamada ise Türkiye’nin farklı yerinde bulunan 60 öğretmene görüşme soruları yazılı hale getirilerek internet üzerinden gönderilmiş ve 30 öğretmenden dönüt gelmiştir. Gelen dönütler de araştırmacılar tarafında transkript edilmiş ve birinci aşamada elde edilen veriler, ikinci aşamada elde edilenlerle desteklenmiştir.

2.4. Veri Toplama Araçları

Bu araştırma görüşme şeklinde tasarlanmıştır. Bununla birlikte soruların önceden belirlendiği ve açık uçlu soruların yer aldığı görüşme formu yaklaşımı kullanılmıştır. Bu yöntemle benzer konulara yönelmek yoluyla değişik insanlardan aynı tür bilgilerin alınması amacıyla görüşme formu hazırlanmaktadır (Patton, 1987 akt. Yıldırım ve Şimşek, 2009: 150). Genellikle bu görüşme yönteminin kullanıldığı çalışmalarda görüşme formunda var olan soruların yanında; ayrıntıya yönelik, açıklamaya yönelik ve aydınlatmaya yönelik olmak üzere üç çeşit sonda kullanılmaktadır. Bu çalışmada da veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından geliştirilmiş olan görüşme esnasında gerektiğinde sondalara da yer verilerek uygulanan “görüşme formu” kullanılmıştır.

Araştırmamanın amacına yönelik olarak araştırmacılar tarafından taslak sorular hazırlanmış ve alan uzmanları tarafından incelenmiştir. Alan uzmanları taslak formda yer alan soruların kapsam, görünüş ve anlaşılabilirlik düzeyleri üzerinde durmuşlardır. Uzmanlarının görüş ve önerileri dikkate alınarak gerekli değişiklikler yapılmış ve görüşme formuna son hali verilmiştir. Görüşme formunda üç adet betimsel amaçlı soru olmak üzere toplam on beş soru bulunmaktadır. Araştırmanın ikinci kısmında ise görüşme formu soruları yazılı hale getirilerek internet üzerinden sosyal bilgiler öğretmenlerine gönderilmiştir.

2.5. Geçerlik ve Güvenirlik

Araştırma sürecinde geçerlik ve güvenirliliğin sağlanabilmesi için nitel araştırmaların doğasına uygun bazı yöntemler kullanılmıştır. Çünkü nitel çalışmalarda geleneksel nicel çalışmalarda olduğu gibi

geçerlilik ve güvenilirlik yerine inandırıcılık, aktarılabirlik, tutarlılık ve teyit edilebilirlik kullanılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 298-299).

İnandırıcılığı sağlamak için çalışma iki aşamalı olarak tasarlanmıştır. Çalışmada yüz yüze görüşmeler ve ses kayıtları ile veriler toplandıktan sonra yazılı olarak gönderilen formlardan gelen dönütler değerlendirilme sürecinde kullanılmıştır. Bir nevi verilerin toplanmasında çeşitleme kullanılmıştır. Hem yüz yüze görüşmelerle hem de yazılı görüşmelerle veriler toplanmıştır. Araştırmacı çeşitlemesi ile verilerin analiz süreci bir araştırmacı tarafından yapılmış, alan uzmanı başka bir araştırmacı tarafından da değerlendirilmiştir. Veriler bir grup önünde sunularak, gruptan gelen görüşler çerçevesinde son şekli verilmiştir. Bu şekilde inandırıcılığın yöntemlerinden uzman incelemesi de kullanılmıştır. Ayrıca araştırmanın inandırıcılığı için katılımcı teyidi yapılmıştır. Bu çalışmada da veriler transkript edilip çözümlendikten sonra görüşme yapılan öğretmenlerden bir guruba gösterilmiş ve bu sayede katılımcı teyidi sağlanmaya çalışılmıştır.

Aktarılabirliği sağlamak için araştırma sürecinde elde edilen veriler ayrıntılı olarak analiz edilmiştir. Ayrıca analiz sürecinde doğrudan alıntılar yaparak bulgular desteklenmeye çalışılmıştır. Yıldırım ve Şimşek'e göre (2013) nitel araştırma yöntemlerinde aktarılabirliği arttırmak için ayrıntılı betimlemeler ve amaçlı örnekleme yapılması gerekmektedir. Bundan dolayı bu çalışmada amaçlı örnekleme yapılmasına dikkat edilmiş, ayrıca kolay ulaşılabilir durum örnekleme çerçevesinde yazılı form kullanılarak birinci gruptan elde edilen veriler ikinci gruptan da gelen verilerle desteklenmeye çalışılmıştır. Bu durum nitel çalışmaların esnek olmasının vermiş olduğu bir avantajdır.

2.6.Verilerin Analizi

Elde edilen verilerin çözümlenmesinde nitel analiz yöntemlerinden biri olan betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemde elde edilmiş olan veriler, daha önceden belirlenmiş olan temalar doğrultusunda özetlenir ve yorumlanır. Bu yöntemde amaç, elde edilen bulguların düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 256). Görüşmelerden sonra elde edilmiş olan ses kayıtları transkript edilmiş, internet üzerinden toplanan veriler analiz sürecine dahil edilmiştir. Elde edilen verilerin güvenilirliğini arttırmak amacıyla alan uzmanı verileri inceleyip değerlendirmede bulunmuştur. Gözlemlerden elde edilmiş bulguların örneklendirilmesi için doğrudan alıntılar yapılmıştır. Doğrudan alıntılarda katılımcı olarak yer alan öğretmenler raporlamada Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, ... şeklinde ifade edilmiştir.

3.Bulgular

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin 2005 ve 2017 sosyal bilgiler programları bağlamında ve genel olarak değerler ve değerler eğitime ilişkin görüşlerine ilişkin bulgular aşağıda tablolarda gösterilmiştir.

Tablo 2. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Değerler Eğitimi ve 2005 Programına Yönelik Genel Bilgileri

Sorular	Evet	Hayır
1. Değerler eğitime yönelik akademik çalışmaları takip ediyor musunuz?	7	38
2. Öğretmenlik yaptığınız dönem süresince değerler eğitime yönelik herhangi bir eğitim (Kurs, Seminer, Hizmet içi eğitim) aldınız mı?	3	42
3. Lisans eğitimi sürecinde değerler eğitime yönelik herhangi bir ders aldınız mı?	1	44
4. Şu an kullanılmakta olan Sosyal Bilgiler programını (2005 programı) inceleme fırsatınız oldu mu?	33	12
5. Şu an kullanılmakta olan programda var olan değerler eğitimini incelediniz mi?	24	21

Tablo 2 incelendiğinde öğretmenlerden 7'si değerler eğitime yönelik çalışmaları takip ettiğini ifade etmiştir. Ö14 düzenli olmamakla birlikte dergileri takip ettiğini ve birkaç tez incelediğini, Ö44 ve Ö5 değerler eğitime yönelik kitapları takip ettiklerini, Ö34 makaleler okuduğunu ve düzenli olarak akademik bir dergiyi takip ettiğini söylemiştir. Öğretmenlerden 3'ü öğretmenlik yaptığı dönem

içerisinde değerler eğitimine yönelik kurs, seminer, hizmet içi eğitim vb. almıştır. Bu üç kişiden biri olan Ö18 yüksek lisans yaptığı dönemde ders olarak aldığını bildirmiştir. Ö4 ve Ö35 değerler eğitimi ile ilgili semir aldıklarını ifade etmişlerdir. Lisans sürecinde değerler eğitimine yönelik sadece bir öğretmen (Ö42) ders aldığını beyan etmiştir. Yalnız aldığı ders doğrudan değerler eğitimi ile alakalı bir ders değil dolaylı olarak değerleri içeren bir ders olduğu görülmüştür.

Tablo 3. Öğretmenlerin Program Hakkında Bilgi Sahibi Olma Durumları

Kod	f
Programdaki Değerlere İlişkin Bilgi Sahibiyim	14
Programdaki Kazanımlara İlişkin Bilgi Sahibiyim	12
Programdaki Öğrenme Alanlarına İlişkin Bilgi Sahibiyim	9
Programın Amacına İlişkin Bilgi Sahibiyim	8
Programın Felsefesine İlişkin Bilgi Sahibiyim	6
Programdaki Becerilere İlişkin Bilgi Sahibiyim	6
Programın İçeriğine İlişkin Bilgi Sahibiyim	6
Program Hakkında Yüzeysel Bilgilere Sahibim	6

Tablo 3'e bakıldığında 2005 programını incelediğini ifade eden 33 öğretmenden 6'sı program hakkında yüzeysel bilgi sahibi olduğunu söylemiştir. Geri kalan 27 öğretmenin programda bilgi sahibi olduğu noktalar frekans olarak ifade edilmiştir. Buna göre 14'ünün programda yer alan değerler hakkında, 12'sinin kazanımlar hakkında, 9'unun öğrenme alanları hakkında, 8'inin programın amacı hakkında, 6'sının programın felsefesi hakkında, 6'sının programdaki beceriler hakkında ve 6'sının ise programın içeriği hakkında bilgi sahibi olduğunu ifade etmişlerdir.

"Sosyal Bilgiler derslerine giriyorum. Programın uygulayıcısı konumunda oluyorum. Yine doktora çalışmamda programı bütün özellikleri (paradigmaları, kazanım, genel ve özel amaçları, yakın ve uzak hedefleri) açısından inceledim. Tezimde tanıtım" (Ö14). "Yürürlükte olan programın kazanım, öğrenme alanları, beceri, kaoram ve değerler konusundaki bilgilere ana hatlarıyla sahibim. Eski programlara nazaran çok boyutlu ve daha öğrenci merkezli, daha yapılandırmacı bir anlayış olduğunu söyleyebilirim" (Ö18). " Kazandırmak istediği beceriler, amaçları ve vermek istediği değerler hakkında kısmen bilgi sahibiyim" (Ö28).

Tablo 4. Öğretmenlerin Değerler Eğitiminin Gerekliliğine Yönelik Görüşleri

Kod	f
Gençlerin yetiştirilmesi	26
Değer öğretimi/aktarımı	18
Değerlerin korunması	15
Toplumsal düzenin sağlanması	15
Toplumun varlığının sürdürülmesi	7
Sosyal yaşamı yansıtması	4
Birlik ve beraberliğin sağlanması	4
Değer geliştirme	2

Çalışmaya katılan öğretmenlerin verdiği cevaplar kodlar altında birleştirilip frekans olarak dağıtıldığında 26'sı gençleri, yeni nesilleri yetiştirmek, 18'i değerlerin öğretilmesi/aktarılması, 15'i değerlerin korunması, 15'i toplumsal düzenin sağlanması, 7'si toplumun varlığını ve devamlılığını sürdürebilmesi, 4'ü değerlerin sosyal yaşamı yansıtması, 4'ü toplumsal birlik ve beraberliğin sağlanması için ve 2'si ise yeni değerlerin geliştirilmesi için değerler eğitiminin gerekli olduğu bildirmişlerdir.

Ö14 değerlerin gerekliğini *"her milletin kendine özgü kültür yapısı vardır. Yeni nesillere kendi öz değerlerini öğretmek gerekir ki evrensel değerleri körü körüne taklit etmesin. Ait olduğu toplumun kültürel değerlerinden uzaklaşmasın"* şeklinde ifade etmiştir. **Ö19** *"Toplumsal sorunların temelinde değerlerimizi tanıyamamamız bulunduğu düşünüyorum"* diyerek değerler eğitiminin toplumda var olan sorunların çözümünde

kullanılabileceğini ifade etmiştir. Ö28 ise “.....birlik ve beraberliğin güçlenmesinde önemlidir” diyerek değerler eğitiminin bir toplumu bütünleştirici özelliğini vurgulamıştır.

Gençleri ve yeni nesli yetiştirmek için değerler eğitiminin gerekli olduğunu iddia eden öğretmenlerden bir kısmının açıklamaları şu şekildedir. Ö16 “Eğitimin, toplumsal yaşam içinde evrensel, yerel ve kültürel değerler sistemini bireylere iletme noktasında önemli rol oynadığı bilinmektedir. Eğitimin hedeflerinden birisi değer yaratmak, bir diğeri de yaratılan ve herkes tarafından kabul edilen değerleri davranış haline getiren bireyler yetiştirmektir.” Ö35 “Zaman geçtikçe insanlar değerlerini kaybetmeye başlıyor ve çocuklarına öğretmiyor. Ailenin bu eksikliğini biz öğretmenler tamamlamalıyız.” Ö36 “Her türlü değerın televizyon ve sanal âlemden yanlış şekilde öğrenilmesi yerine okulda bu eğitimin verilmesi gerekir.” Ö7 “Öğrenci akademik bilgiden önce insan olarak, insani değerlere sahip olarak yetiştirilmelidir. O yüzden gereklidir.”

Tablo 5. Öğretmenlerin Değerler eğitimine İlişkin 2005 Sosyal Bilgiler Programını Yeterli Bulma(ma) Durumlarına Yönelik Görüşleri

Kod		f
Yeterli		3
Yeterli değil		24
Yeterli değil. Çünkü...	Zaman yetmiyor.	15
	Uygulamalı bir değerler eğitimin yapılmıyor.	9
	Akademik başarının ön planda tutulması	7
	Doğru değerlerin belirlenmemesi	6
	Sadece örtük olarak verilmesi	6
	Programda değerlere yeterince yer verilmemesi	6
	Öğretmenlerin değerler konusunda yetersiz olması	3
	Öğretmenlerin isteksiz olması	3
Sınıfın kalabalık olması	1	

Tablo 5 incelendiği zaman sadece üç öğretmen 2005 programındaki değerler eğitimini yeterli bulduklarını ifade etmiştir. 24 öğretmen ise yeterli olmadığını belirtmiştir. Yeterli olmadığını beyan eden öğretmenlere “Neden?” sorusu yöneltilmiştir. Alınan cevaplar frekans olarak dağıtılmıştır. Buna göre 15’i zamanın yetmemesi, 9’u uygulamalı bir değerler eğitiminin yapılmaması, 7’si akademik başarının ön planda tutulması bu yüzden değerler eğitiminin ihmal edilmesi, 6’sı programda doğru değerlerin yer almaması, 6’sı değerlerin sadece örtük olarak vermeye çalışılması, 6’sı programda değerler için yeterince yer ayrılmaması, 3’ü öğretmenlerin değerler eğitimi konusunda yetersiz olması, 3’ü yine öğretmenlerin değerler eğitimi konusunda isteksiz olmaları ve 1’i ise sınıfların kalabalık olmasından dolayı 2005 programının değerler eğitimi konusunda yetersiz olduğunu ifade etmişlerdir.

Ö18 yeterli bulduğunu ifade etmiştir. Ona göre “Programda değerler eğitimine yer verilmesi ve bu konuda yaklaşımlar önerilmesi gayet olumlu. Uygulamaları yeterli bulmuyorum. Zaman yetmemesi, programın çok fazla boyutu olması gibi sebeplerle...” Ö14 “Pek de yeterli değil. Kazanımlara üstü kapalı veya yarı açık sıkıştırılmıştır. Her sınıf seviyesinde ayrı ünite olarak ve her ünite de değerlere vurgu yapılarak verilmelidir. Şahsa ait değerler, aile ile ilgili değerler, toplumla ilgili değerler verilmelidir. Dini değerler, örfi değerler ve bunlar arasındaki mezc oluş anlatılmalıdır” şeklinde bir cevap vermiştir. Ö27 “Yeterli bulmuyorum çünkü her ne kadar programın içerisinde kâğıt üzerinde var gözükse de program bu değerleri kazandırmaya odaklı değil yeterince, ağırlık verilmiyor. Kâğıt üzerinde bu olsa bile programın uygulayıcısı biz öğretmenler yeterince bu işe odaklanmış değiliz. Program kazanımları değerler ile entegre etmeli hatta kazanımlara bu değerleri eklemeli ve öğretmenleri bağlayıcı bir yöntem geliştirmeli”

Tablo 6. Öğretmenlerin 2017 Programında Yer Alan Değerleri Yeterli Bulma(ma) Durumlarına Yönelik Görüşleri

Kod	Alt Kod	f
Yeterli		7
	Zaman yeterse	3
	Öğretmene yeterince yol gösterilmiyor	2
	Uygulanabilirse	2
	Disiplinler arası işlendiği	1
Yetersiz		10
	Dini değerler eklenmeli	3
	Milli değerler eklenmeli	2
	Programla uyumlu değil	1
	Değerler kazanımlarla yüzeysel ilişkilendirilmiş	1
	Ortak değerlere yer verilmeli	1
	Değer sayısı az	1
	Toplumun tüm kesimine hitap etmiyor	1

Tablo 6 incelendiğinde 2017 programını 17 öğretmenin incelediği görülmektedir. Bu 17 öğretmenden 7'si programda yer alan değerlerin yeterli olduğunu belirtirken 10 programdaki değerlerin yetersiz olduğunu açıklamıştır. Yeterli olduğunu belirtenler uygulanması şartıyla (2), öğretmenlere bu konuda yol gösterilmesi şartıyla (2) ve zaman yeterse (3) yeterli olacağını ifade ederken 1'i disiplinler arası işlenmesinin değerler eğitimi programını yeterli kılacağını ifade etmiştir.

2017 programındaki değerler eğitiminin yetersiz olduğunu ifade edenler ise, dini değerlerin eksik olmasını (3), milli değerlerin eksik olmasını (2), yeterince zaman verilmemesini (3) ve ortak değerlere yer verilmemesini (1) neden göstermişlerdir. Ayrıca bazı değerler eğitiminin programla uyumlu olmadığını (1), değerlerin yüzeysel verilmiş olması (1), değer sayısı az (1), değerler eğitimi toplumun tüm kesimine hitap etmediği (1) için yetersiz olduğunu ifade etmiştir.

"Program üzerinde yapıştırma duruyor. Ölçme ve değerlendirmeye tabi değil tavsiye niteliğinde kalmış" (Ö27).
"Değerler eğitimi konusunda büyük bir değişiklik yok" (Ö39).

Tablo 7. Öğretmenlerin Derslerinde Değer Eğitimine İlişkin Uyguladığı Etkinlikler

Kod	Alt Kod	f
Telkin Etme	Ders içerisinde (esnasında) değinme	18
	Değer içerikli hikâye/metin okuma/anlatma	13
	Örnek davranışa dikkat çekme/ Ödüllendirme	10
	Doğrudan telkin etme	9
	Şahsiyetlerden örnek verme	6
	Video izletme	5
	Model olma	1
Analiz/ Muhakeme	Yaşanmış olayları değerlendirme	6
Yaparak Yaşayarak Öğrenme	Drama/tiyatro/ canlandırma gösterisi yapma	8
	Ders içi etkinlik yaptırma	7
	Okul içi etkinlikler	6
	Okul dışı etkinlikler yapma (Aile ziyaretleri gibi)	2

Tablo 7 incelendiğinde katılımcılar genellikle telkin yöntemini içeren çalışmalar yaptıkları, yaparak yaşayarak öğrenme etkinliklerine az da olsa yer verildikleri, akıl yürütme ve bilişsel düşünme yöntemlerini içeren ahlaki muhakeme çalışmasına yönelik çok az çalışma yapıldığı görülmektedir.

Telkin etmeye yönelik öğretmen etkinlikleri incelendiğinde en çok ders içerisinde (esnasında) değinme (18), değer içerikli hikâye/metin okuma/anlatma (13), örnek davranışa dikkat çekme/ ödüllendirme (10), doğrudan telkin etme (9), şahsiyetlerden örnek verme (6), video izletme (5) ve model olma (1) şeklin frekans dağılımı yapılmıştır.

Ö 18 “Derslerimde konular paralelinde fırsat buldukça değerlere değiniyorum. Öğrencilerin konuyla ilgili fikirlerini alıyorum.” **Ö24** ise “değer eğitime gerekli yerlerde atıfta bulunarak mevzuyu pekiştirmeye çalışırım” şeklinde açıklamıştır. “Ders konuları içinde de bağlantı kurulabilecek değerlerle ilişkilendirerek değerler eğitime vurgu yapmaktayım” (**Ö26**). “.....ders içinde aktarılmalı” (**Ö40**). “..... konu içinde değerler işleniyor.” (**Ö41**). “..... bağlantı kurarak derslerimle birlikte işliyorum” (**Ö2**), “konular geldiğinde üzerinde örnek hikâyelerle duruyoruz” (**Ö3**). “Hazır sunular ile doğrudan özellikle rehberlik saatlerinde” (**Ö26**), “değerleri örnekleyen hikâye kısa anlatımı, gerçek olay incelemesi, değer sahibi örnek şahsiyetleri tanıtma ve değerlerinden örnekler sunma. Öğrencilerin değerli davranışları sergilediklerinde buna dikkat çekip açıklayarak ödüllendirme” (**Ö27**), “hikâye ve kısa anlatımları şeklinde” (**Ö28**), “video izletme” (**Ö31, Ö2, Ö3, Ö5**), “tarihi hikâye” (**Ö42**), “hayatın içinden, tarihi liderlerden, eski Türk toplumlarından örnek vererek işlemeye çalışıyorum” (**Ö37**).

Öğretmenlerini yaparak yaşayarak değerler eğitimi çalışması kapsamında en çok drama/tiyatro/canlandırma gösterisi yapma (8) olmak üzere, ders içi etkinlik yaptırma (7), okul içi etkinlik yaptırma (pano süsleme, yarışmalar yapma vb.) (6) ve okul dışı etkinlikler yaptırma (aile ziyaretleri gibi) (2) şeklinde bir frekans dağılımı görülmektedir.

Ö43 “Çeşitli etkinlikler, yarışmalar yapılmaktadır.” **Ö30** “Milli ve manevi değerler adına, öğrencilerimizle şehit mezarı ve aile ziyaretleri yapıyorum, öğrencilerin yaparak ve yaşayarak öğrenmeleri için olayları drama ve tiyatro ile anlatıyorum. Ayrıca hikâyelerimi milli ve manevi değerleri anlatanlardan seçiyorum. En önemli konulardan birisi de örnek olmam açısından kendim bu değerleri uyguluyor ve değer veriyorum. Ecdadımızın en önde örneklerini sevdirmek için hayatlarını anlatıyorum. Ahlaki değerleri uygulayanları ödüllendiriyorum.” **Ö36** “Konu bütünlüğüyle alakalı olarak verilmek istenen değerle ilgili drama, canlandırma vb. etkinlikler uygulanmakta, çeşitli metinler okunmaktadır.” **Ö3** “Bununla ilgili yaptığımız, kısa filmler bulup internette falan, onları sınıflarda gösteriyoruz sabahları. Onunla ilgili yorum yapıp konuşuyoruz. Onlarla ilgili çocukların ne düşündüğünü öğrenme ve okunda çocukları.....destekleme amacını güdüyoruz. Tabi hoşuna da gidiyor. Bu tip kısa filmler çocuklara çok şeyler verildiğine inanıyorum ben.”

Nasıl bir değerler eğitimi olmasını istersiniz sorusuna öğretmenlerin verdiği cevap dört kod altında toplanmıştır. Bu kodlar öğretilerle ilgili, eğitim süreci ile ilgili, değerlerle ilgili ve eğitim süresi ile ilgilidir.

Öğretmenlerle ilgili

Tablo 8 incelendiğinde frekans dağılımının 2’si ise değerler eğitimi öğretmenleri bağlayıcı olmalı, 2’si değerler eğitime daha fazla önem verilmeli, 1’i öğretmenin rol model olması ve 1’i ise öğretmenlerin interneti daha faydalı ve aktif kullanmaları şeklindedir.

“Değerler eğitimi ilk önce öğretmen olacılara üniversitede de verilmelidir” (**Ö33**). “.... değerler eğitimi, bir kere bizim öğretmenler olarak kendimizin bu konularla ilgili iyi bir eğitim alması lazım. Yani biz şimdi kendimizi, ben kendimi yeterli görmüyorum şahsen.... bizim kendimizi o şekilde yetiştirmemiz lazım veya kurslar, seminerlerle bizim yetiştirilmemiz lazım. Öğretmene bu konu iyice verilmeden öğrenciye öğretmen ne kadar faydalı olabilir. .... öğretmen bunun bilincinde olacak, değerler eğitiminin öneminin farkında olması lazım ” (**Ö3**).

Tablo 8. Öğretmenlerinin 2017 Sosyal Bilgiler Programındaki Değer Eğitimine İlişkin Alternatif Önerileri

Kod	Alt Kod	f
Öğretmenlerle İlgili	Öğretmenlere bu konuda eğitim verilmeli	3
	Öğretmenleri bağlayıcı olması	2
	Değerler eğitimine daha fazla önem verilmeli	2
	Öğretmenlerin rol model olması	1
	İnternetin daha faydalı ve aktif kullanabilmeli	1
Eğitim Süreciyle İlgili	Etkinliklere yer vermeli	15
	Derslerimizle bütünleştirilmeli	6
	Hem bilişsel hem de duyuşsal yönümüze hitap etmeli	3
	Direk kazanım olarak verilmeli	3
	Değerler eğitimi faydalı olmalı	3
	Ölçme değerlendirmeye tabi tutulmalı	2
	Güncel olaylar kullanılmalı	2
	Aileyle işbirliği yapılması	2
	Ödüllendirme yapılmalı	1
	Çalışma kitabında değerler eğitimine yönelik etkinlik olmalı	1
	Değerler eğitimine yönelik hikâyeler konularla ilişkilendirilmeli	1
	Öğrenciler sorgulama yapabilmeli	1
	Günümüz şartlarına uygun olması	1
	Değerlerin yaşamla ilişkilendirilmesi	1
Değerlerle İlgili	Programdaki değerler toplumsal karakterimize uygun olmalı	5
	Değerler azaltılmalı	1
Eğitim Süresiyle İlgili	Müstakil (seçmeli/zorunlu) değerler eğitim dersi oluşturulması	4
	Yeterli zaman verilmeli	2
	Ders saati artırılma	1

Eğitim süreciyle ilgili

Tablo 8 incelendiğinde frekans dağılımının 3'ü faydalı bir değerler eğitimi yapılmalı, 2'si yapılan değerler eğitiminin ölçme değerlendirmeye tabi tutulmalı, 2'si güncel olaylar kullanılması, 2'si aile ile işbirliği yapılması, 1'i ödüllendirme yapılması, 1'i çalışma kitabında değerler eğitimine yönelik etkinlik olmalı, 1'i değerler eğitimine yönelik hikâyeler konularla ilişkilendirilmeli, 1'i öğrenciler sorgulama yapabilmeli, 1'i günümüz şartlarına uygun olması ve 1'i ise değerlerin yaşamla ilişkilendirilmesi olmak üzere frekans dağılımı yapılmıştır.

Ö18 "Değerler eğitimi için ayrı ayrı etkinliklerden ziyade öğrenme-öğretme etkinliklerine kaynaştırılmış- tıpkı dersimizin doğası gibi- bir değerler eğitimi olabilir." **Ö22** de **Ö18** destekler şekilde "Değerlerin konuların içerisinde verilmesi lazım. Ayrı ayrı değil. Konularla bir bütünlük içermeli." olarak değerler eğitiminin nasıl olması gerektiğine cevap vermiştir.

"Pratiğe dayalı etkinlikler konulmasını isterim." (**Ö25**). "Yaşayarak öğrenmenin daha kalıcı olduğunu düşünüyorum" (**Ö10**). "Öğrencinin aktif olabileceği ve öğrenci için daha verimli olabilecek" (**Ö4**). "Okullarda verilen değerler eğitimi sadece, yeterli olmuyor. Öğrencilerin daha aktif kılındığı, bir değerler eğitimi programı olabilir ..... Çocuğun yaparak yaşayarak öğrenmesi gerekiyor" (**Ö12**).

"Öğretmenleri bağlayıcı olmalı. Değerlerin kazandırılmasına yönelik etkinliklere ağırlık vermeli. Ölçme değerlendirmeye tabi tutulmalı" (**Ö27**). Benzer şekilde **Ö28** "ölçmeye tabi tutularak ödüllendirme yöntemi uygulayabilecek imkânlar sağlanabilir" ifadesini kullanarak ölçmenin değerler eğitimi sürecinde ihmal edilen bir süreç olduğunu vurgulamıştır.

Yine öğretmenlerin verdiği cevaplardan oluşturulan frekans dağılımının 3'üne göre değerler eğitim süreci hem bilişsel hem de duyuşsal yönümüze hitap etmeli, 3'ü direk kazanım olarak verilmelidir. "Değerlerin bir kısmı ayrı ünite başlığında verilmeli ve direk kazanıma çevrilmelidir." (Ö14). "Değerler eğitimi kazanımlarda daha fazla verilmelidir" (Ö39).

Değerlerle ilgili

Programdaki değerler toplumsal karakterimize uygun olmalı (5), programda var olan değerler azaltılmalı (1) şeklinde görüşler ortaya çıkmıştır. "Milli benliğimizden bizi koparmayacak ve Ülkenin kurtuluş felsefesine aykırı hareket edilmeden evrensel değerlerin çocuklara kazandırılması esas olmalıdır" (Ö15). "Değerlerin ... örf, adet ve kültürümüze uygun olması gerekir" (Ö23).

Eğitim süresiyle ilgili

4'ü müstakil (seçmeli/zorunlu) değerler eğitim dersi oluşturulması, 2'si yeterli zamanın verilmesi ve 1'i de ders saatinin artırılması gerektiği şekilde açıklanmıştır.

"Değerler eğitimi ile ilgili ayrı bir ders saati olması gerektiğine inanıyorum." (Ö33). "..... ve ders saatleri yeterli değil..... dahası seçmeli veya bağımsız zorunlu ders oluşturulabilir" (Ö34). ".... ayrı bir ders olarak verilmesi daha etkili olur" (Ö35). "..... hatta ders saati bile olabilir ayrı. Buna ait bir ders saati verilirse daha doğru olur" (Ö4).

12- Sosyal Bilgiler dersi bir değerler eğitim dersi olarak görüyor musunuz?

Alınan cevaplarda öğretmenler değerler eğitiminin sosyal bilgiler eğitiminin bir parçası olduğu yönündedir. Değerler eğitiminin en iyi yapılacağı derslerden birisinin sosyal bilgiler dersi olduğu genel bir kanıdır.

Ö1 "Kesinlikle. Örneklerini verdiğimizde ahî teşkilatı üzerinden ahlaki çocuklara çok güzel bir şekilde öğretebiliyoruz veya Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethedişi esnasında – kısada olsa değinilen- o insanlara özgür bir alan sunması, din ırk ayrımı yapmadan onları İstanbul'da barındırması üzerinden bugün nasıl davranmamız gerektiği konusunda çocuklara örnekler sunabiliyoruz. .... Daha çok sosyal bilgiler alanına giren bir konu bu değerler eğitimi." **Ö3** "Tabii. Sosyal bilgiler önemli bu konuda. Sosyal bilgiler hem konuları itibariyle, hem kazanımları itibariyle hem de dersin sözel bir ders olması uygundur." **Ö5** "Tam değerler eğitimi anlatabilecek bir ders, bir fırsat." **Ö8** "Bizim dersimiz değerler eğitimi kazandırmaya yönelik bir ders..... dersimiz değerler eğitimi işlemeye çok uygun bir ders".

4. Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Öğretmenlerin değerler eğitimine yönelik durumu incelendiği zaman araştırmaya katılan öğretmenlerin büyük bir kısmının değerler eğitimine yönelik akademik çalışmaları takip etmediği görülmektedir. Yine çalışmaya katılan öğretmenlerden birkaçı öğretmenlik yaptığı dönem içerisinde değerler eğitimine yönelik kurs, seminer, hizmet içi eğitim vb. almıştır. Lisans sürecinde değerler eğitimine yönelik sadece bir öğretmen ders aldığını beyan etmiştir. Yalnız aldığı dersin doğrudan değerler eğitimi ile alakalı bir ders değil dolaylı olarak değerleri içeren bir ders olduğu görülmüştür. Bu durum öğretmenlerin değerler eğitimi konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıklarının göstergesidir. Öğretmenler profesyonel bir şekilden daha çok doğaçlama yoluyla değerler eğitimi yapmaktadır (Thornberg, 2008). Yeterli donanıma ve bilgiye sahip olmayan öğretmenler değerler eğitimi konusunda ne kadar faydalı olabilir? Değerler eğitimi konusunda öğretmenlerin potansiyellerinin başarılı sınıf uygulamasına dönüştürülmesi için destek ve eğitime ihtiyaçları vardır (Halstead ve Taylor, 2000: 190).

Oğuz (2012) öğretmen adaylarının değerler eğitimine ilişkin görüşleri konulu çalışmasında öğretmen adaylarının değerler eğitimi noktasında yetersiz olduklarını bildirmiştir. Bu durum eğitimin uygulayıcısı olan öğretmenlerin değerler eğitimi konusunda gerekli ve yeterli eğitim almadıklarını göstermektedir. MEB (2017: 9) öğretim programının uygulayıcısı olan öğretmenin değerler eğitimine ilişkin farkındalığının yanı sıra yeterliliği ve becerisi bu süreçte büyük önem taşımakta olduğunu vurgulamıştır. Şahinkayası ve Kelleci (2012: 118) öğretmenlerin değerler eğitimi üzerine görüşleri

konusunda yaptığı çalışmada katılımcıların çoğu hizmet öncesi eğitim almayan ve değer eğitiminin nasıl verileceği konusunda hizmet içi eğitim almadıklarından dolayı yetersiz olduklarını belirtmiştir. Oysa öğretmenlerin mesleki bilgilerinin geliştirilmesi, okulları dönüştürmek ve tüm sistemin kalitesini yükseltmek için kritik bir adımdır (Ellerani ve Gentile, 2013: 13). Öğretmenler farklı eğitim etkinlikleri ile nasıl bir değerler eğitimi yapacaklarına dair bilgilendirilmelidir.

Çalışmaya katılan öğretmenlerin tamamı değerler eğitiminin gerekliliğine inanmaktadırlar. Neden değerler eğitimi yapılması gerektiği sorusuna ise öğretmenler; gençleri, yeni nesilleri yetiştirmek, değerlerin öğretilmesi/aktarılması, değerlerin korunması, toplumsal düzenin sağlanması, toplumun varlığını ve devamlılığını sürdürme bilmesi, değerlerin sosyal yaşamı yansıtması, toplumsal birlik ve beraberliğin sağlanması ve yeni değerlerin geliştirilmesi için değerler eğitiminin gerekli olduğu bildirmişlerdir. Bu sonuçlara benzer bir açıklama MEB tarafından yapılmıştır. MEB'e (2017: 9) göre değerlerin eğitim süreci içerisinde kazandırılması ve yeni nesillere aktarılması hedeflere ulaşmada ve kültürel devamlılık açısından da son derece önem taşımaktadır. Eğitimciler, genç bireylerde değerler yaratmaya ve onları belirli istendik davranışlar oluşturmada cesaretlendirmeye çalışmaktadırlar (Öztürk Samur, 2011: 26). Thornberg (2008) İsveç'teki bir grup öğretmenle yaptığı çalışmada değer eğitiminin öğretmen görüşlerine göre, öğrencileri iyi nazik davranışlara, karakterlere ve davranışlara yönlendirmek, okullarda ve sınıfta kuralları korumak, öğrenciler arasındaki çatışmaları yönetmek ve öğrencilerin sosyal beceriler geliştirmelerine yardımcı olmak gibi etkiliğinin olduğunu ifade etmiştir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerden birkaçı 2005 programındaki değerler eğitimi yeterli bulduklarını ifade etmişken büyük bir kısmı yeterli olmadığını belirtmişlerdir. Yeterli olmadığını beyan eden öğretmenlere "Neden?" sorusu yöneltilmiştir. Alınan cevaplara göre zaman yetmemesi çoğunluğun ortak kanısıdır. Aynı şekilde Yapıcı ve Demirdelen' in (2007: 209) yaptığı çalışmada öğretmenlerin %61 zamanın yetersiz olduğunu ifade etmişlerdir. Değerlerin programda sadece örtük olarak verilmesi ve programda değerlere yeterince yer verilmemesi de yine öğretmenler tarafından olumsuz bir durum olarak görülmüş, doğrudan verilmesi istenmiştir. Değerler, eğitim programlarının hem açık hem de örtük amaçları arasında yer alan önemli unsurlardır (Balci ve Yanpar Yelken, 2013: 196).

Sosyal bilgiler öğretmenleri, uygulamalı bir değerler eğitiminin yapılmaması, akademik başarının ön planda tutulması, bu yüzden değerler eğitimin ihmal edilmesi, programda doğru değerlerin yer almaması, öğretmenlerin değerler eğitimi konusunda yetersiz olması, öğretmenlerin değerler eğitimi konusunda isteksiz olmaları ve sınıfların kalabalık olmasından dolayı 2005 programının değerler eğitimi konusunda yetersiz olduğunu ifade edilmişlerdir. Yapıcı ve Leblebicier tarafından 2007 yılında yapılan çalışmada da öğretmenlerin çoğunluğu sınıfların kalabalık olmasından dolayı hiçbir etkinlik yapamadıklarını bildirmişler ve kalabalık sınıflarda etkinlik yapmanın oldukça zor olduğunu söylemişlerdir.

Çalışmaya katılan öğretmenlerin 17'si 2017 sosyal bilgiler dersi öğretim programını incelediğini ifade etmiştir. Programı inceleyen öğretmenden bir kısmı programda yer alan değerlerin yeterli olduğunu belirtirken çoğunluğun programdaki değerlerin yetersiz olduğunu söylemiştir. Yeterli olduğunu belirten öğretmenler yeterli olmasını belirli şartlara bağlamışlardır. Uygulanabilirse, öğretmenlere bu konuda yol gösterilirse ve zaman yeterse yeterli olacağını ifade etmiştir. Bir diğer görüş ise disiplinler arası işlenmesinin değerler eğitimi programını yeterli kılacağını yönündedir.

2017 sosyal bilgiler dersi öğretim programındaki değerler eğitiminin yetersiz olduğunu ifade edenler ise, dini değerlerin eksik olmasını, milli değerlerin eksik olmasını, yeterince zaman verilmemesini ve ortak değerlere yer verilmemesini neden göstermişlerdir. Ayrıca bazı değerlerin programla uyumlu olmadığını, değerlerin yüzeysel verilmiş olması, değer sayısının az olması, değerler eğitiminin toplumun tüm kesimine hitap etmediği için yetersiz olduğunu vurgulayan öğretmenler de olmuştur.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin MEB' nin 2005 sosyal bilgiler dersi öğretim programında belirttiği değer eğitimi yöntemlerinden sadece üçünün kullanıldığı, bunlar içerisinde de ağırlıklı olarak telkin yönteminin kullanıldığı görülmektedir. Öğretmenlerin çoğunluğunun ders esnasında değerlere değinmekle yetinmektedir. Değerler eğitimi için ayrı bir kazanım, bir hedef olarak belirtilmemektedir.

Öğretmenlere göre değer eğitimi; tepkisel ve plansız, devam eden örgün programın içinde öğrenci davranışlarına odaklanarak, kısmen ve çoğunlukla öğretmenler tarafından bilinçsizce yapılan bir eğitimidir (Oğuz, 2012: 1311).

Öğretmenlerin çoğunluğu, tavsiyede bulunma, nasihat verme, öğüt verme, değer içerikli hikâyeler anlatma, örnek metin okuma, örnek davranışa dikkat çekme, şahsiyetlerden örnekler verme, slaytlarla sunu yapma, değer odaklı yarışmalar yaptırma ve ödüllendirme gibi telkin yöntemi ve davranışçı psikolojinin verilerine göre ödül-ceza ilişkisi içerisinde bir değerler eğitimi yapmaktadırlar. Değerler eğitimi için yapılan bu çalışmalar faydalı olmakla birlikte ortaokul yaş seviyesindeki bir grup öğrenci için sıkıcı olabilmektedir. Oysa değerler eğitimi özellikle küçük yaşlarda yaparak, yaşayarak, eğlenerek yapılması gereken bir süreçtir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerden çok azı drama, tiyatro, canlandırma, etkinlik yaptırma, yaşanmış olaylara değinme, okul içi etkinlikler yapma (yarışmalar, pano hazırlama), değer içerikli videolar izletme ve okul dışı etkinlikler yapma (aile ziyaretleri) gibi öğrencilerin aktif olduğu süreçleri kullanmaktadır. Çengelci, Hancı ve Karaduman (2013: 40) yaptıkları araştırmada öğretmenlerin değerler eğitiminde resim, müzik ve drama çalışmalarından yararlandıklarını ifade etmiştir. MEB (2017: 9) de etkinlikler yoluyla bir değerler eğitimini tavsiye etmektedir. Kurtdebe Fidan (2009: 7) ise değerler eğitimine yönelik öğretmen adayları üzerinde yaptığı araştırmada öğretmen adaylarının, öğrencilere örnek olunmalı, ders verici hikâyeler anlatılmalı, sinema filmi, tv filmi ve tiyatro gibi çalışmaların yapılması gerektiğini ifade ettikleri sonucuna ulaşmıştır. Thornberg (2008) İsveç'teki öğretmenlerin değer eğitimi uygulamalarında, okul ve sınıf kuralları, tartışmalar ve açıklamalar, çatışma yönetimi durumları, sınıf toplantıları, rol modelleri olarak kendileri ve adil bir okul ortamı oluşturma çabaları temel araçlar olarak kullandığını ifade etmiştir. Şahinkaya ve Kelleci (2012: 118) tarafından yapılan araştırmada da katılımcıların çoğunun gerçek hayattan örnekler vermeyi, rol modeli ve drama yapmayı tercih ettikleri ortaya çıkmıştır. Tüm bu sonuçlara göre öğretmenlerin kullanması için farklı öğretim yöntem ve tekniklerini içeren örnekler hazırlanması gerektiği söylenebilir.

Bu araştırmada bulgulardan birisi de değerler eğitimine yönelik öğretmenlerin yaptığı çalışmalardan birisi model değildir. MEB de değerler eğitimi sürecinde öğretmenlerin model olması gerektiğini vurgulamaktadır. Değerlerin kazanılma sürecinde rehber olan öğretmen, öğretim programında yer verilen bilgi ve becerileri kazandırmanın yanı sıra neyin iyi ve doğru olduğunu model olarak sunabilmelidir (MEB 2017: 9). Sosyal öğrenme teorisini geliştiren Bandura da modelleme sürecinin öğrenme derecesini etkileyen faktörler olduğunu vurgulamaktadır (Mcgowan ve Godwin, 1986: 197). Öğretmenlerin pratikte paylaştıkları değerleri, öğrencilerin değerlerini geliştirmede önemli rol oynamaktadır (Prosser ve Deakin, 1997 akt. Halstead ve Taylor, 2000: 190). Öğrencilerinde geliştirmek istediği kişilik özelliklerini kendi davranışlarında göstermelidir (Yılmaz, 2009: 111). Bireyler, hayranlık ve saygı duydukları insanlardan inanç ve değerleri alırlar ve onlarla özdeşleşmek için davranış sergilerler (Coombs-Richardson ve Tolson, 2005: 264). Çocukların değerlerini, öğretmenlerin örnekler verme şekilleri, öğretmenleri ile olan ilişkileri, öğretmenlerin tutumları ve öğretme biçimleri bilinçli olarak veya bilinçsizce etkilemektedir (Jackson, 1992: 404; Thornberg, 2008). Bu bağlamda bu bahsi geçen hususlarla ilgili olarak değer eğitimi ve yaptıkları işin önemini ilişkin öğretmenlerin farkındalıklarını artırıcı çalışmalar yapılmalıdır.

Öğretmenlerin nasıl bir değerler eğitimi programı olmalı sorusuna verdikleri cevaplar öğretmenlere, değerler eğitimi sürecine, değerlere, ders süresine yönelik olmak üzere dört ana tema üzerinde derlenmiştir.

Öğretmene yönelik kısmında değerler eğitimi öğretmenleri bağlayıcı olmalı, değerler eğitimine daha fazla önem verilmeli ve öğretmenin öğretmenlerin interneti daha faydalı ve aktif kullanmaları şeklindedir. MEB (2017: 9) öğretim programının uygulayıcısı olan öğretmenin değerler eğitimine ilişkin farkındalığının yanı sıra yeterliliği ve becerisi bu süreçte büyük önem taşımakta olduğunu vurgulamıştır. Oğuz'un (2012) değerler eğitimine yönelik yaptığı çalışmada öğretmen adaylarının değerler eğitimi konusunda ilk önce kendilerinin eğitilmesi gerektiği bulgusuna ulaşmıştır. Bundan

dolayı öğretmenler hizmet içi eğitim çerçevesinde bilgilendirilmeli, lisans programlarına değerler eğitimine yönelik dersler eklenerek değerler eğitimi gönüllük, doğaçlama ve örtük program çerçevesinde yapılan çalışmalara bırakılmamalıdır.

Öğretmenler, değerler eğitim sürecine yönelik kısımda ise faydalı bir değerler eğitimi yapılması, yapılan değerler eğitiminin ölçme değerlendirmeye tabi tutulması, güncel olaylar kullanılması, aile ile işbirliği yapılması, ödüllendirme yapılması, çalışma kitaplarında değerler eğitime yönelik etkinlikler olması, değerler eğitime yönelik hikâyelerin konularla ilişkilendirilmesi, öğrencilerin sorgulama yapabilmesi, günümüz şartlarına uygun olması ve değerlerin yaşamla ilişkilendirilmesi ifade edilmiştir. Öğretmenlerin değer aktaran değil öğrencilerin öğrenme yaşantılarını oluşturan bir konumda olması eğitim programımızın temel görüşüdür. Günümüz öğretim anlayışında birikmiş bilgi aktarılmasından çok bilgiye ulaşma ve onu kullanma becerilerini kazandırma ön plana çıkmıştır (Akkoyunlu, 2002: 1). Öğretmene “öğretici” yerine “ortam düzenleyici”, “yönlendirici” ve “kolaylaştırıcı” rolleri yüklenmektedir (Yapıcı ve Demirdelen, 2007: 205). Kurtdele Fidan (2009: 12) tarafından yapılan çalışmada “değer öğretiminde en önemli olan şey değerleri yaşamaktır” bulgusuna ulaşılmıştır.

Araştırmanın önemli sonuçlarından birisi de öğretmenlerin değerler eğitiminin ölçme değerlendirmeye tabi tutulması gerekliliğine ilişkin düşünceleridir. Bu düşünce oldukça önemlidir. Çünkü ölçme ve değerlendirme işlemi eğitimin en önemli öğelerinden biridir. Değerlendirme öncelikle öğrenciye öğrenmeleri konusunda rehberlik ve geribildirim vermekle ilgilidir (Hodges, Eames ve Coll, 2014). Yalnız duyuşsal alana hitap eden çalışmaları ölçme işlemleri zordur. Bundan dolayı öğretmenler duyuşsal alanda kazandıracakları davranışları ifade etmede ve ölçmede zorlanmaktadırlar (Doğanay ve Sarı, 2004: 358). Bu konuda okul rehberlik servisleri öğretmenlere destek olmalıdır. Okul rehberlik servisleri ve diğer öğretmenler hizmet içi eğitim ile desteklenmeli, bu alanda akademisyenler tarafından geliştirilen ölçekler kullanılmaya çalışılmalıdır.

Öğretmenler, öğrencileriyle birlikte yaparak yaşayarak uygulayabilecekleri bir değerler eğitimi sürecinin olmasını istemektedir. İlköğretimde tüm derslerde değerler eğitime yer verilmesinin yanı sıra öğrencilerin değerleri yaparak yaşayarak öğrenecekleri bir okul ortamına gereksinim duyulmaktadır (Çengelci, Hancı ve Karaduman, 2013: 35). Çünkü yeni eğitim felsefesine göre öğrenciler aktif eğitim yaşantıları içerisine girmelidir. Diğer alanlarda olmadığı gibi öğrenciler, değer kazanım sürecinde pasif alıcılar değildir (Thornberg, 2006: 102). Öğrencilerin aktif olduğu bir değerler eğitimi anlayışı kabullenilmelidir. Bunun için okullarda değerler eğitime uygun kulüpler oluşturulmalı, salonlar hazırlanmalı ve eğitim programları buna göre tasarlanmalıdır.

Araştırmaya katılan öğretmenlerden birkaçı müstakil (seçmeli/zorunlu) değerler eğitim dersi oluşturulması, yeterli zamanın verilmesi ve ders saatinin artırılması gerektiği vurgulamışlardır. Yapıcı ve Demirdelen’ in (2007: 207) yaptığı çalışmada öğretmenlerin %70’i etkinliklerin yapılması için ders saatlerinin yetersiz olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu durum da ya öğretmenlere sınıf yönetimi üzerine hizmet-içi eğitim verilmeli ya da sosyal bilgiler ders saat süresi artırılmalıdır.

Araştırmada öğretmenlerin değerler eğitiminin sosyal bilgiler eğitiminin bir parçası olduğuna ilişkin görüşleri de önemli bir sonuçtur. Öğretmenler değerler eğitimi konusunda sosyal bilgilerin yerine ve önemine inanmaktadırlar. Bu durum yapılan başka çalışmalar tarafından da desteklenmektedir: Millî, manevi ve evrensel değerleri tanıyan, benimseyen ve bunları içselleştirerek davranışa dönüştüren bireyler yetiştirmede içeriği itibarıyla sosyal bilgiler dersinin katkısı son derece büyüktür (MEB, 2017: 9). İlköğretimde öğrencilerin sosyal yaşama hazırlanmasında ve sosyal değerlerin kazandırılmasında sosyal bilgiler dersinin önemli bir yeri vardır (Evin ve Kafadar, 2004). Öğretim programlarında öğrencilere değer kazandırma işlevi çoğunlukla hayat bilgisi, sosyal bilgiler, vatandaşlık ve insan hakları eğitimi dersleriyle yapılmaktadır (Oğuz, 2012). Sosyal bilgiler dersi bir değer eğitimi dersi (Gömleksiz ve Cüro, 2011: 102). Sosyal bilgiler dersi demokratik değerlerin kazandırılmasında sorumluluğu olan derslerin başında gelmektedir (Doğanay ve Sarı, 2004: 359). Tüm bu sonuçlar göstermektedir ki değerler eğitiminde sosyal bilgiler dersinin durumu hiçbir zaman yadsınmaz. Bu bağlamda sosyal bilgiler öğretmenleri sorumluluklarının farkında olacak bir şekilde yetiştirilmelidir.

Şu an görevde olan öğretmenlere ise bu bilinç yapılan farklı çalışmalarla kazandırılmalıdır. Ayrıca etkinliklerin bol olduğu bir değerler eğitim müfredatı hazırlanmalıdır.

Kaynakça

- Akbaş, O. (2009). İlköğretim okullarında görevli branş öğretmenlerinin değer öğretimi yaparken kullandıkları etkinlikler: 2004 ve 2007 yıllarına ilişkin bir karşılaştırma. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 17(2), 403-414.
- Akkoyunlu, B. (2002). Öğretmenlerin internet kullanımı ve bu konudaki öğretmen görüşleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 22, 1-8.
- Balcı, F. A. & Yanpar Yelken, T. (2013). İlköğretim sosyal bilgiler programında yer alan değerler ve değer eğitimi uygulamaları konusunda öğretmen görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 14(1), 195-213
- Bardi, A. & Schwartz, S.H. (2003). Values and behavior: Strength and structure of relations. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 29, 1207-1220.
- Baydar, P. (2009). İlköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler programında belirlenen değerlerin kazanım düzeyleri ve bu süreçte yaşanan soruların değerlendirilmesi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Adana.
- Coombs-Richardson, R. & Homer T. (2005). A Comparison of values rankings for selected American and Australian teachers. *Journal of Research in International Education*, 4 (3), 263- 277.
- Çengelci, T., Hancı, B. ve Karaduman, H. (2013). Okul ortamında değerler eğitimi konusunda öğretmen ve öğrenci görüşleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), 33-56
- Ellerani, P. & Gentile, M. (2013). The role of teachers as facilitators to develop empowering leadership and school communities supported by the method of cooperative learning. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 93, 12- 17.
- Evin, İ. & Kafadar, O. (2004). İlköğretim Sosyal Bilgiler programının ve ders kitaplarının ulusal ve evrensel değerler yönünden içerik çözümlemesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2, 293-302.
- Feather, N. T. (1995). Values, valences, and choice: The influence of values on the perceived attractiveness and choice of alternatives. *Journal of Personality and Social Psychology*, 68, 1135-1151.
- Firestone, W. A. (1987) Meaning in method: the rhetoric of quantitative and qualitative Research, *Educational Researcher*, 16 (7), 16-21.
- Gömlüksiz, M. N. & Cüro, E. (2011). Sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerlere ilişkin öğrenci tutumlarının değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8 (1), 95-134.
- Guth, W. D. & Taguiri, R. (1965). Personnel values and corporate strategy, *Harvard Business Review*, 124-125.
- Halstead, J. M. & Taylor, M. J. (2000). Learning and teaching about values: a review of recent research. *Cambridge Journal of Education*, 30(2), 169-202.
- Hodges, D., Eames, C. & Richard K. (2014) Theoretical perspectives on assessment in cooperative education placements *Asia-Pacific Journal of Cooperative Education*, 15 (3), 189-207.
- Ingibjorg S. & Johanna E. (2016). An action research study in an icelandic preschool: developing consensus about values and values education. *IJEC*. 48, 161-177. DOI 10.1007/s13158-016-0161-5
- Jackson, P.W. (1992) The enactment of the moral in what teachers do, *Curriculum Inquiry*, 22, 401-407.
- Kupchenko, I. & Parsons, J. Ways of Teaching Values: An Outline of Six Values Approaches. (ERIC 01.10.2017. 19.44 te erişilmiştir.)
- Kurtdede Fidan, N. (2009). Öğretmen Adaylarının Değer Öğretimine İlişkin Görüşleri. *Kuramsal Eğitimbilim*, 2 (2), 1-18.
- Kuş, D. (2009). İlköğretim programlarının, örtük programın ve okul dışı etmenlerin değerleri kazandırma etkililiğinin 8. sınıf ilköğretim öğrencilerinin ve öğretmenlerinin görüşlerine göre

- incelenmesi. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
- McGowan, T. M. & Godwin, C. M. (1986). Citizenship education in the early grades: A plan for action. *Social Studies*, 77(5), 196-200.
- MEB (2017) Sosyal Bilgiler Öğretimi Programı. (TTK 15.06.2017. 16.00 te erişilmiştir.)
- Oğuz, E. (2012). Öğretmen adaylarının değerler ve değerler eğitimi ilişkin görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12(2), 1309-1325.
- Özgökbel Biliş, P. (2011). Çizgi Filmlerde Temsil Edilen Toplumsal Değerler Sistemi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo Televizyon Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Doktora Tezi
- Öztürk Samur, A. (2011). Değerler Eğitimi Programının 6 Yaş Çocuklarının Sosyal ve Duygusal Gelişimlerine Etkisi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Doktora Tezi
- Şahinkaya, Y. & Kelleci, Ö. (2012). Elementary School Teachers' Views on Values Education. *Procedia-Social and Behavioral Sciences* 93, 116-120.
- Thornberg, R. (2006). Hushing as a moral dilemma in the classroom. *Journal of Moral Education*, 35 (1), 89-104.
- Thornberg, R. (2008) The lack of professional knowledge in values education, *Teaching and Teacher Education: An International Journal of Research and Studies*, 7 (24), 1791- 1798.
- Yapıcı M. & Demirdelen, C. (2007). İlköğretim 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programına İlişkin Öğretmen Görüşleri. *Elementary Education Online*, 6(2), 204-212.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçgin Yayınları. Ankara
- Yıldırım, Y. & Akpınar, E. (2016). Cinsiyet faktörünün ortaokul 5. ve 6. sınıf öğrencilerinin sosyal olgunluk düzeyine etkisi. *International Journal of Field Education*, 2(1), 20-32.
- Yıldırım, Y. (2014). Ortaokul 5. ve 6. sınıf öğrencilerinin ahlaki olgunluk düzeyi ile sosyal tutumlarının incelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Erzincan Üniversitesi.
- Yılmaz, E. (2009). Öğretmenlerin değer tercihlerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7(17), 109-128.
- Yılmaz, M. & Yılmaz, Ö. F. (2017). Sınıf ve Okul Öncesi Öğretmenlerinin Değer Öğretimine İlişkin Görüşleri. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6 (2), 737-748.